

RADOVI	Volumen 24	Broj 24	Str. 59—68	Zagreb, 1989.
--------	------------	---------	------------	---------------

UDK 911.3:33(497.13)

Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper

ZAPOSLENOST ŽENA U INDUSTRIJI KAO POKAZATELJ DIFERENCIRANOG RAZVOJA PRIVREDE U GEOGRAFSKOM PROSTORU — NA PRIMJERU OPĆINA U SR HRVATSKOJ

DRAGUTIN FELETAR

U članku se razrađuju elementi prostornog rasporeda sudjelovanja žena u ukupnoj zaposlenosti u industriji po općinama na području SR Hrvatske. Daje se prostorni raspored na osnovi apsolutnog broja zaposlenosti žena, kao i prema lokacijskom kvocijentu toga pokazatelja. Na kraju je izvršena tipizacija općina prema kriteriju razine zaposlenosti žena u industriji.

Women Employment in Industry as an Indicator of the Differentiated Development of Economy in Geographical Area — on the Example of Communities in Croatia

The author of the article demonstrates two fundamental forms of display regarding the spatial distribution of women employment in industry of Croatian communities. Firstly, he shows the differentiation of this distribution by means of percentage of women participation in the total number of industrial workers, and then he elaborates a more qualitative criteria — the separately set-up location quotient and its spatial distribution.

Razlog istraživanja. U industrijskoj geografiji procese industrijalizacije ne definira se samo kao širenje industrije u nekom prostoru već uz to i djelovanje industrije na transformaciju te geografske regije. Stoga je pravilno i uspješno po-

stavljanje metodologije izučavanja procesa industrijalizacije jedno od ključnih pitanja industrijske geografije u cjelini. Kod toga je posebno važno postaviti i istraživati osnovne indikatore razine razvijenosti procesa industrijalizacije, jer se na temelju njih objašnjavaju promjene koje nastaju u geografskom prostoru pod utjecajem razvoja industrije. Među osnovne indikatore

Recenzenti: Prof. dr Veljko Rogić i prof. dr Adolf Malić. Rukopis zaprimljen u rujnu 1989. god.

procesa industrijalizacije neki geografi (Chardonnet, Brücher, Vrišer, Klemenčić i drugi) uvrštavaju i **relativnu zaposlenost žena u industriji** određenoga geografskog prostora.

Dakle, razina relativne zaposlenosti žena u industriji može biti jedan od pokazatelja razvijenosti stupnja industrijalizacije. Dakako, to nije i najvažniji indikator razvijenosti procesa industrijalizacije, ali ukazuje na dubinu i širinu promjena u strukturi stanovništva. Kod toga je važno usmjeriti pozornost na prostornu distribuciju različitosti razine zaposlenosti žena u nekoj većoj geografskoj cjelini jer to ukazuje na diferencirani privredni i društveni razvoj. Prema tomu, različitost u prostornoj slici zaposlenosti žena u industriji po općinama SR Hrvatske također ukazuje i na diferenciranu sliku ukupnog industrijskog, privrednog i društvenog razvoja pojedinih dijelova te republike.

Dvije metodološke osnove distribucije. U prikazu prostornog rasporeda razine zaposlenosti žena u industriji po općinama SR Hrvatske (ili kojeg drugog prostora) možemo se poslužiti s nekoliko osnovnih pokazatelja. U ovom slučaju koristili smo se s dvije metodološke osnove distribucije, od kojih se druga može smatrati razmjerno novom kvantitativnom metodom temeljenoj na već poznatim formulama izračunavanja tzv. lokacijskog kvocijenta.

1. Prostorna distribucija razine zaposlenosti žena u industriji na temelju njihova **relativnog sudjelovanja u ukupnom broju industrijskih radnika općine** (manje cjeline) daje nam približno realnu sliku diferencijacije. Tako odmah možemo zaključiti da u SR Hrvatskoj u cjelini dosta rapidno raste relativno sudjelovanje žena u ukupnom industrijskom radništvu (od oko 34,0 posto u 1971. na 40,4 posto u 1981. godini, s tendencijom porasta), što govori o rastućem procesu industri-

Tab. 1. Općine u SR Hrvatskoj prema udjelu broja zaposlenih žena u industriji i visini lokacijskog kvocijenta za taj pokazatelj u 1971. i 1981. godini

Tab. 1. Communities of the Socialist Republic of Croatia according to its share of women employed in industry and according to the height of location quotient for that indicator in 1971 and 1981

	1971.			1981.		
	Broj žena	Posto žena	LQ _i	Broj žena	Posto žena	LQ _i
Beli Manastir	606	28,8	382	1 596	34,4	687
Benkovac	144	67,3	147	318	48,3	226
Biograd	170	61,2	402	359	69,1	534
Bjelovar	1 100	30,4	582	1 970	31,1	666
Brač	161	21,6	440	464	34,2	839
Buje	438	40,0	873	1 318	43,8	1 498
Buzet	162	46,0	775	484	41,6	1 547
Cres-Lošinj	183	46,1	589	149	26,1	325
Crikvenica	251	39,2	516	379	32,1	479
Čabar	219	34,2	1 279	519	51,4	2 184
Čakovec	2 260	45,2	698	5 078	45,4	1 010
Čazma	50	20,0	96	201	40,1	277

	1971.			1981.		
	Broj žena	Posto žena	LQ ₁	Broj žena	Posto žena	LQ ₁
Daruvar	341	20,7	354	559	18,9	408
Delnice	776	31,9	1 321	1 374	36,9	1 685
Donja Stubica	1 152	56,1	1 327	1 858	51,8	1 401
Donji Lapac	281	38,1	1 035	498	46,9	1 342
Donji Miholjac	—	—	—	296	32,3	332
Drniš	189	21,3	192	172	19,1	144
Dubrovnik	271	27,0	162	865	35,2	295
Duga Resa	2 109	54,2	2 343	2 519	55,8	1 946
Dugo Selo	27	13,1	63	886	44,8	1 146
Dvor	77	16,8	147	128	14,8	179
Đakovo	450	37,6	296	680	38,7	301
Đurđevac	327	38,9	239	854	37,5	442
Garešnica	462	48,1	780	468	22,8	559
Glina	515	59,3	627	1 077	61,2	962
Gospić	526	22,3	501	754	27,7	558
Gračac	282	45,6	673	571	54,3	1 092
Grubišno Polje	51	17,3	98	319	33,1	462
Hvar	73	65,2	221	112	46,1	226
Imotski	546	75,4	418	1 108	70,3	620
Ivanec	632	22,4	486	2 217	37,9	1 174
Ivanić-Grad	623	23,6	896	1 048	32,6	962
Jastrebarsko	184	40,0	182	610	32,6	422
Karlovac	4 596	42,9	2 184	6 232	44,8	1 786
Klanjec	256	48,8	700	376	43,7	745
Knin	472	23,6	359	1 315	33,9	697
Koprivnica	1 264	36,6	732	3 352	44,3	1 244
Korčula	252	53,9	436	803	36,9	991
Kostajnica	719	55,0	1 472	1 158	58,8	1 680
Krapina	2 276	43,2	1 754	3 279	42,4	1 700
Križevci	363	20,0	292	816	31,5	450
Krk	101	30,5	266	354	32,8	601
Kutina	426	13,3	406	1 159	28,6	693
Labin	767	13,6	1 078	1 754	30,4	1 601
Lastovo	—	—	—	—	—	—
Ludbreg	345	46,6	547	1 635	52,2	1 662
Makarska	108	22,6	368	207	23,9	269
Metković	54	11,6	102	885	48,3	1 000
Našice	439	22,3	367	700	24,6	416
Nova Gradiška	760	26,8	422	2 214	39,8	828
Novi Marof	332	28,6	383	287	17,8	224
Novska	215	20,7	296	315	19,4	291
Obrovac	434	50,1	1 178	669	36,8	1 410
Ogulin	263	12,3	273	511	18,2	385
Omiš	674	31,9	1 000	1 201	44,3	1 168
Opatija	97	36,1	123	556	48,2	429
Orahovica	59	13,0	119	358	28,4	503
Osijek	8 126	55,0	974	10 023	47,3	1 420
Otočac	444	37,8	523	544	28,6	480
Ozalj	87	23,3	180	467	53,2	759
Pag	32	19,3	155	51	15,6	167
Pakrac	578	26,1	711	952	33,6	777
Pazin	678	45,9	1 214	1 789	51,7	2 148
Petrinja	712	24,2	7 796	944	32,7	639
Kardeljevo	305	57,4	1 070	622	50,1	1 286

	1971.			1981.		
	Broj žena	Posto žena	LQ.	Broj žena	Posto žena	LQ.
Podr. Slatina	316	28,4	319	1 066	35,0	760
Poreč	43	17,1	91	351	44,8	406
Pula	2 417	24,3	1 247	3 138	28,6	937
Rab	2	0,9	9	12	20,0	32
Rijeka	4 436	22,1	1 010	6 660	28,7	801
Rovinj	965	55,8	2 094	1 274	51,6	1 589
Samobor	2 080	43,4	2 071	2 819	41,2	1 496
Senj	408	49,5	1 390	628	49,5	1 521
Sesvete	733	22,5	887	986	27,8	526
Sinj	1 446	51,0	894	2 445	55,1	966
Sisak	2 020	17,8	864	2 719	23,2	732
Slav. Požega	1 928	37,6	928	2 946	39,1	944
Slav. Brod	2 033	19,2	714	3 139	21,6	676
Slunj	312	52,3	428	368	51,8	398
Split	4 926	26,0	955	8 843	35,3	865
Šibenik	734	15,3	333	1 561	21,3	450
Titova Korenica	105	31,4	263	65	11,4	123
Trogir	253	11,3	496	580	20,0	683
Valpovo	644	25,0	737	1 129	30,6	812
Varaždin	5 800	45,9	2 470	8 062	50,7	2 037
Velika Gorica	127	22,8	123	748	28,5	315
Vinkovci	1 254	28,1	483	2 507	40,3	605
Virovitica	560	29,6	389	1 616	38,7	781
Vis	312	67,8	2 140	333	64,3	1 801
Vojnić	81	22,3	305	142	26,8	371
Vrbovec	257	19,9	294	914	31,9	702
Vrbovsko	330	31,3	1 415	330	29,9	1 053
Vrginmost	131	14,4	214	252	23,9	307
Vrgorac	224	74,2	777	366	71,4	1 009
Vukovar	7 562	55,1	3 442	9 636	56,4	2 692
Zabok	1 414	39,9	1 394	2 246	41,2	1 441
Zadar	3 778	44,2	1 264	5 985	43,3	1 019
Zagreb	41 345	41,5	2 393	47 072	44,7	1 534
Zaprešić	708	35,8	888	1 101	39,1	766
Zelina	574	62,3	1 123	983	54,8	1 274
Zlatar-Bistrica	175	11,9	166	1 168	34,5	799
Županja	518	25,3	374	531	24,7	256
SR Hrvatska	124 803	34,0	1 000	201 157	40,4	1 000

Izvor: Statistički godišnjak SRH 1972, 1982.

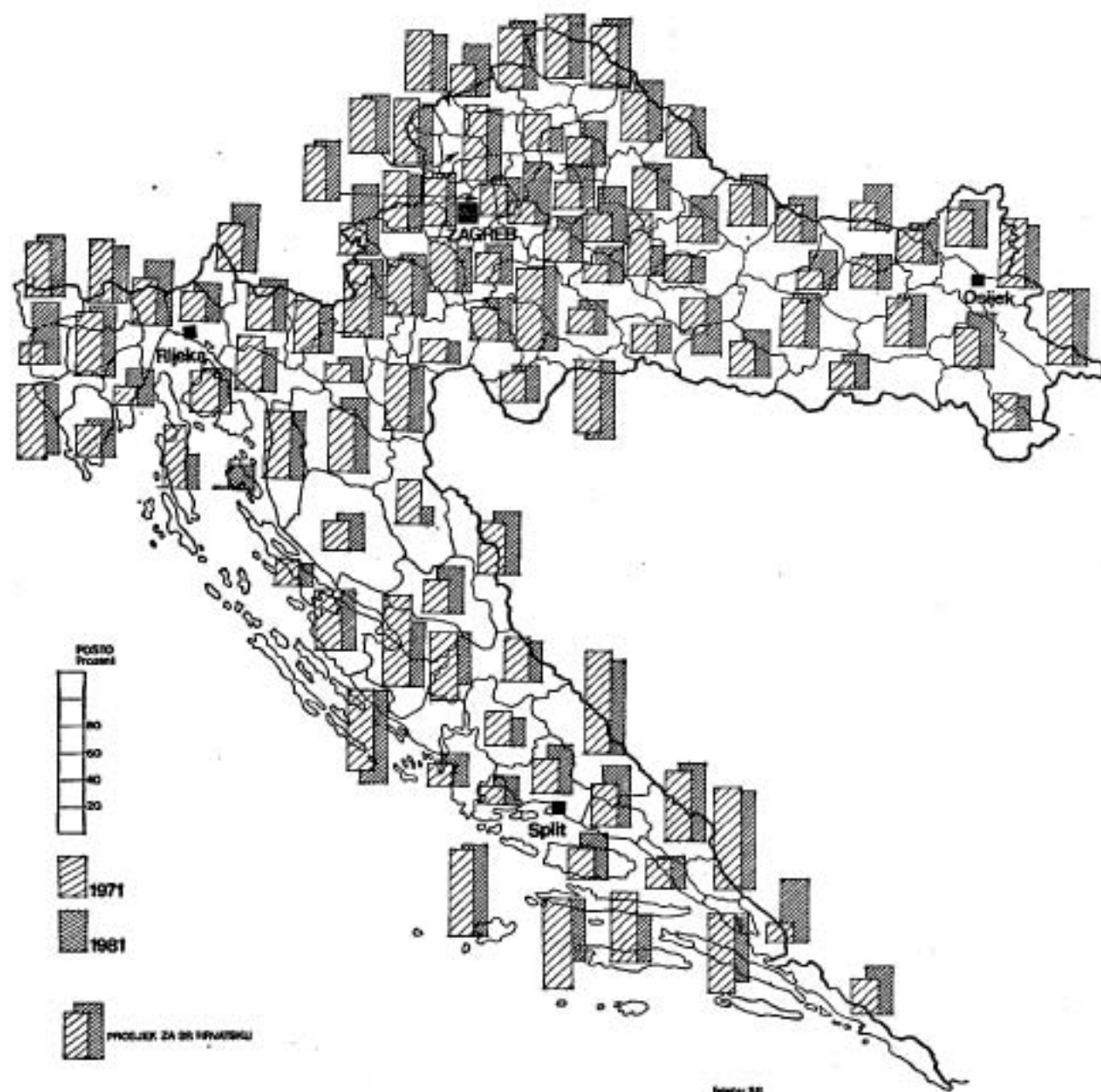
jalizacije. Izrazita diferencijacija zbiva se s tim u vezi i u pojedinim općinama. Broj zaposlenih žena u industriji raste u gotovo svim općinama SR Hrvatske, izuzev u onim koje privredu orijentiraju na izvansekundarne djelatnosti (turizam, promet i drugo). Osobito je porastao broj zaposlenih žena u općinama s mladom radnointenzivnom industrijom (tablica 1, slika 1).

Na temelju tih jednostavnih kvantitativnih pokazatelja možemo zaključiti da se u zadnjih dvadesetak godina na prostoru SR Hrvatske odvijaju izraženi procesi industrijalizacije, koji se ogledaju i u povećanom relativnom zapošljavanju žena u industriji. Ti se procesi odvijaju dosta diferencirano u prostoru, ali ipak uz osnovnu oznaku polagane dislokacije na cijeli pros-

tor SR Hrvatske, odnosno uz tendenciju sve izraženijeg policentričnog razvoja.

2. Prostorna distribucija razine zaposlenosti žena u industriji na temelju **kvalitetnijih metodoloških pokazatelja** daje, bez sumnje, realniju sliku prostorne distribucije te pojave. Među ostalim metodama za tak-

vo izračunavanje može poslužiti posebno **prilagođeni lokacijski kvocijent (LQ_2)**. U jedno kvantitativno mjerilo (formulu) uvršteni su podaci o zaposlenosti žena u općini (manjoj cjelini) i republici, te su na taj način dobiveni odnosi prema više važnih zajedničkih pokazatelja, što omogućuje zatim kvalitetniju analizu i donošenje zaključaka.

Sl. 1. Prostorni raspored relative zaposlenosti žena u industriji po općinama SR Hrvatske 1971. i 1981. godine

Fig. 1. Spatial distribution of the relative women employment in industry, in the communities of the Socialist Republic of Croatia in 1971 and 1981

Prilagođeni lokacijski kvocijent (LQ_i) može se izračunati prema sljedećoj osnovnoj formuli:

$$LQ_i = \frac{S_2 : S_1}{Z_2 : Z_1}$$

S_2 = broj žena u industriji općine (manje cjeline)

S_1 = broj žena u industriji republike (veće cjeline)

Z_2 = ukupni broj žena u općini (manjoj cjelini)

Z_1 = ukupni broj žena u republici (većoj cjelini).

Na temelju tako postavljene formule, u kojoj je sublimirano nekoliko osnovnih pokazatelja o ukupnom broju i zaposlenosti žena u industriji te dobiven odnos prema prosjeku veće cjeline (ovdje prema prosjeku SR Hrvatske, koji iznosi 1000), izračunali smo konkretne iznose prilagođenog lokacijskog kvocijenta za sve općine (njih 103 na

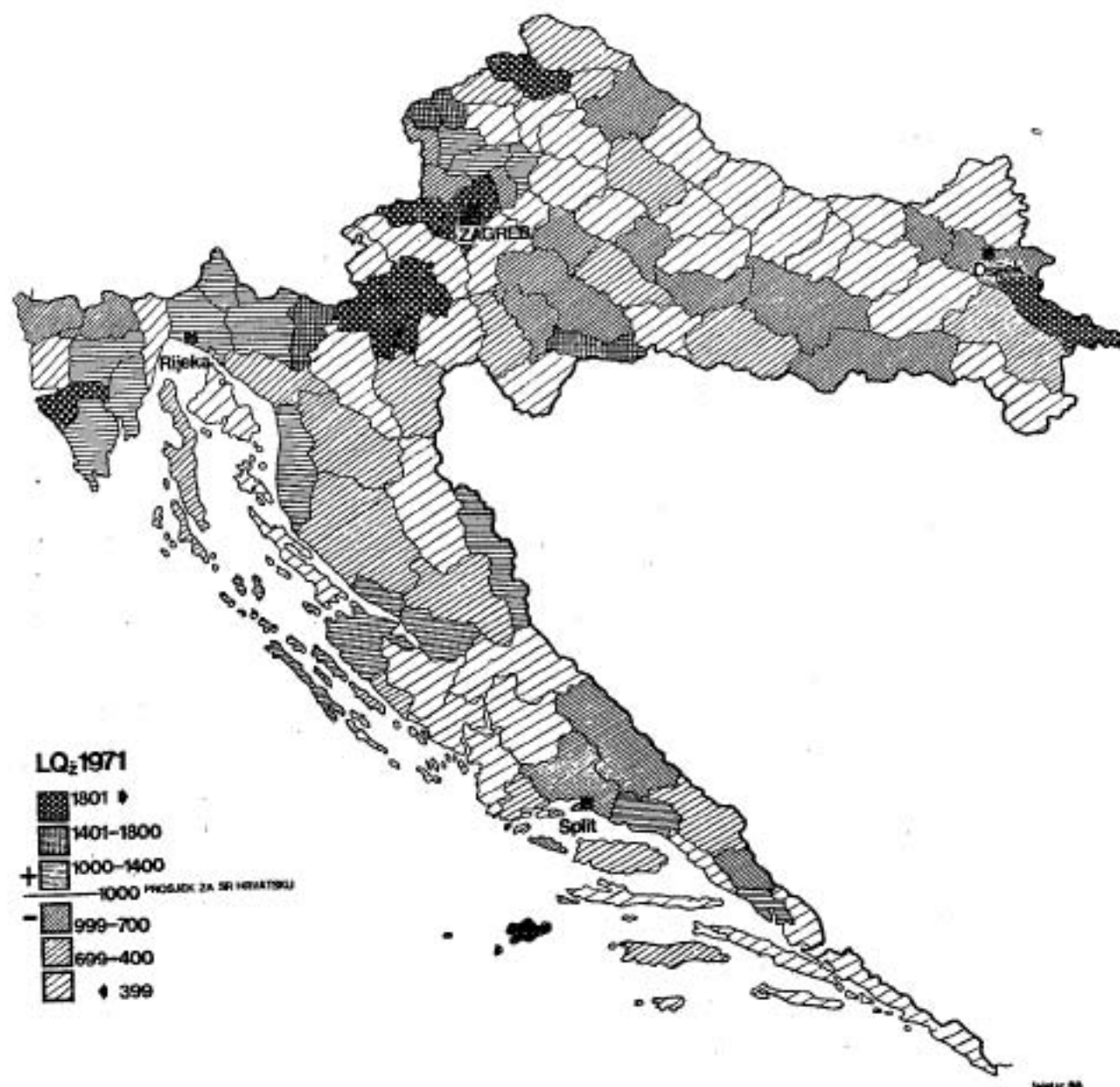
prostoru SR Hrvatske). Dobivene vrijednosti aplicirali smo na geografsku kartu. Sve to sada omogućuje realniju analizu koja se uglavnom poklapa s ranijim zaključcima, ali uz to nameće i niz drugih analitičkih mogućnosti.

Uz već raniji zaključak da u gotovo svim općinama SR Hrvatske u zadnjih tridesetak godina raste relativno sudjelovanje žena u ukupnom broju zaposlenih u industriji, što govori o nabujalim procesima industrijalizacije, na temelju lokacijskog kvocijenta možemo zaključiti da dolazi i do **ravnomjernijeg prostornog rasporeda zaposlenosti žena u industriji** na cijelom prostoru SR Hrvatske. Naime, sve je više općina koje, prema ovom pokazatelju, tendiraju prema prosjeku SR Hrvatske, odnosno razmjerno se smanjuju razlike i ekstremi u razini zaposlenosti žena u industriji. To je, svakako, pozitivan proces koji odražava opće tendencije procesa industrijalizacije u SR Hrvatskoj (tablica 2, slike 2 i 3).

Tab. 2. Udjel općina SR Hrvatske prema vrijednostima lokacijskog kvocijenta zaposlenih žena u industriji 1971. i 1981. godine

Tab. 2. A share of communities of the Socialist Republic of Croatia according to the location quotient values for the women employed in industry in 1971 and 1981

LQ _i	1971.		1981.	
	Broj	%	Broj	%
1 801 i više	8	7,8	6	5,8
1 401 — 1 800	3	2,9	15	14,6
1 000 — 1 400	15	14,6	14	13,6
Ukupno	26	25,3	35	34,0
999 — 700	17	16,5	20	19,4
699 — 400	19	18,4	26	25,2
399 i manje	41	39,8	22	21,4
Ukupno	77	74,7	68	66,0
Sveukupno SRH	103	100	103	100

Sl. 2. Prostorni raspored vrijednosti lokacijskog kvocijenta zaposlenosti žena u industriji po općinama u SR Hrvatskoj 1971. godine

Fig. 2. Spatial distribution of location quotient value for women employment in industry, in Croatian communities in 1971

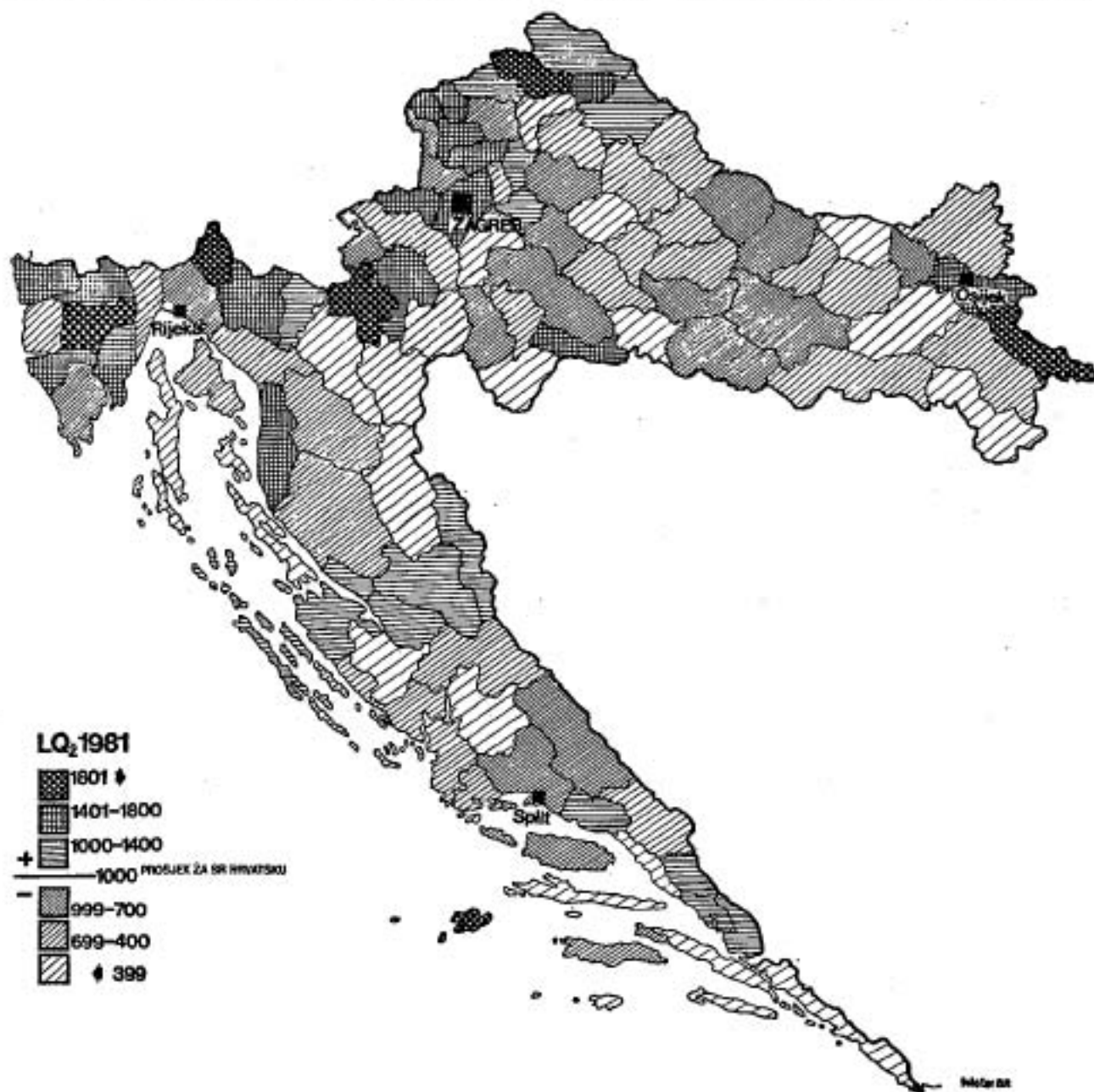
Iako su se u procesu industrijalizacije, pa s tim u vezi i u zapošljavanju žena u industriji, na prostoru SR Hrvatske i do 1971. godine zbile značajne promjene, ipak je još bilo vrlo izraženih razlika među pojedinim općinama i regijama. Te razlike postoje i danas, ali su ipak značajnije ublažene. Godine 1971. samo 26 općina imalo je veći lokacijski

kvocijent zaposlenosti žena u industriji od prosjeka SR Hrvatske, a u 1981. se godini taj broj već povećao na 35 općina, s tendencijom smanjivanja ekstrema na plus i minus strani (tablica 2). Dakle, bez obzira na različite uzroke i razloge zapošljavanja žena u industriji, taj pokazatelj s pravom može biti i te kako pouzdan indikator intenziteta procesa

industrializacije u određenom geografskom prostoru.

Temeljni razlozi utvrđene distribucije i tipizacija općina. Provedena analiza (pogotovo lokacijski kvocijent) upućuju i na osnovne razloge diferenciranog rasporeda razine zaposlenosti žena u industriji na prostoru SR Hrvatske. Najbitniji su ovi

razlozi: 1. Različita prostorna struktura industrije po granama (u radnointenzivnim granama mnogo je više zaposlenih žena); 2. Različiti stupanj primjene linijske proizvodnje (na proizvodnim linijama uglavnom rade žene); 3. Različito vrijeme uvođenja značajnije industrije u prostor (faktor tradicije proizvodnje); 4. Različitost u mogućnostima

Sl. 3. Prostorni raspored vrijednosti lokacijskog kvocijenta zaposlenosti žena u industriji po općinama u SR Hrvatskoj 1981. godine

Fig. 3. Spatial distribution of location quotient value for women employment in industry, in Croatian communities in 1981

zapošljavanja u izvansekundarnim djelatnostima (žene se sve više zapošljavaju i u tercijarnim i kvartarnim djelatnostima); 5. Različitost stupnja prevladavanja tradicionalne autarkične socijalne odbojnosti prema zapošljavanju žena, itd. Svi ti elementi izravno se odražavaju na diferenciranu prostornu sliku rasporeda zaposlenosti žena u različitim regijama SR Hrvatske.

Na temelju vrijednosti lokacijskog kvocijenta razine zaposlenosti žena u industriji pojedinih općina u SR Hrvatskoj mogli bismo tipizirati općine u šest osnovnih karakterističnih grupa:

1. Općine s LQ_2 vrijednosti od 1000 do 1400 — to su **općine s mladom radnointenzivnom industrijom** (mahom tekstilnom, kožarskom ili drvnom);

2. Općine s LQ_2 vrijednosti od 1401 do 1800 — to su **općine s razvijenom radnointenzivnom i prerađivačkom industrijom**;

3. Općine s LQ_2 vrijednosti višim od 1801 — to su **općine s izrazito razvijenom radnointenzivnom i prerađivačkom industrijom**;

4. Općine s LQ_2 vrijednosti od 999 do 700 — to su **općine s mlađim procesima industrijalizacije**;

5. Općine s LQ_2 vrijednosti od 699 do 400 — to su **općine sa začecima procesa industrijalizacije** (ili orijentacije na izvansekundarne djelatnosti);

6. Općine s LQ_2 vrijednosti nižim od 399 — to su **općine s nedovoljno razvijenom industrijom** (ili pretežnom orijentacijom na izvansekundarne djelatnosti).

Prve tri grupe općina imaju razmjernu zaposlenost veću od prosjeka, a druge manju od prosjeka SR Hrvatske. Takva tipizacije omogućuje apliciranjem na karti kvalitetniju analizu stanja, a predstavlja i određen prilog regionalizaciji industrije u geografskom prostoru.

Literatura:

1. Chardonnet, J.: *Geographie industrielle*, Paris, 1962, 1965.
2. Brücher, W.: *Industriegeographie*, Braunschweig, 1982.
3. Vrišer, I.: *Raziskovalne metode v industrijski geografiji*, Geografski vestnik XLVII, Ljubljana, 1973.
4. Vrišer, I.: *Industrijalizacija Slovenije I*, Ljubljana, 1977.

5. Nuhn, H.: *Industriegeographie*, Geographische Rundschau 12/1985.
6. Feletar, D.: *O znanstveno-metodološkim osnovama industrijske geografije*, Geografski glasnik 47, Zagreb, 1985.
7. Feletar, D.: *Lokacijski kvocijent i regionalni faktor kao pokazatelji prostorne distribucije i trenda razvoja industrije u SR Hrvatskoj*, Radovi Geografskog odjela PMF 19, Zagreb 1984.

Summary

WOMEN EMPLOYMENT IN INDUSTRY AS AN INDICATOR OF THE
DIFFERENTIATED DEVELOPMENT OF ECONOMY IN GEOGRAPHICAL AREA
— ON THE EXAMPLE OF COMMUNITIES IN CROATIA

by

D. Feletar

Besides some secondary reasons, there are two essential reasons of a rather differentiated share of women employment in industry, in various communities in Croatia: firstly, due to the different industry structure and secondly, due to a rather slow overcoming of a conservative (i.e. sociological problem) attitude concerning the women employment. The author of the article demonstrates two fundamental forms of display regarding the spatial distribution of women employment

in industry of Croatian communities.

Firstly, he shows the differentiation of this distribution by means of percentage of women participation in the total number of industrial workers in all communities and then he elaborates a more qualitative criteria — the separately set-up location quotient and its spatial distribution. On grounds of this very indicator he also worked out a fundamental standardization of communities according to the level of women employment in industry.

Dr Dragutin Feletar, izv. prof.

Geografski odjel PMF

YU. 41000 Zagreb, Marulićev trg 19.